

Ks. dr hab. Maciej Olczyk, prof. UAM
Zakład Teologii Systematycznej
Wydział Teologiczny
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
POZNAŃ

Recenzja

rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Ewy Wnuk, pt. *Etos w polityce. Studium teologiczno-moralne dzieł św. Katarzyny ze Sieny* (Szczecin 2021, ss. 458), napisanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Grzegorza Chojnackiego, prof. US, w Instytucie Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego.

Słowo *polityka* budzi współcześnie różne skojarzenia i emocje. Mają na to wpływ różne czynniki, m.in. styl jej prowadzenia, osobowości i postawy ludzi czynnie w nią zaangażowanych. Bardzo istotne jest również to, jak rozumie się politykę. Na arenie publicznej ścierają się dwa zasadnicze sposoby jej rozumienia. Pierwszy widzi w niej umiejętność zdobywania, utrzymania i sprawowania władzy celem realizacji partyjnego programu. Inne rozumienie polityki reprezentują środowiska nawiązujące do myśli starożytnej i społecznego nauczania Kościoła katolickiego. Pojmują one politykę jako roztropną troskę o dobro wspólne, rozumiane nie tyle jako arytmetyczna suma różnych dóbr jednostkowych, lecz jako wielowymiarowe środowisko sprzyjające integralnemu rozwojowi osoby i społeczeństwa.

Niezależnie jednak od przyjętego sposobu rozumienia polityki, przez fakt, że jest ona zawsze przejawem ludzkiej aktywności (w myśli, słowie, czynie lub jego zaniechaniu), posiada wymiar etyczny. Oznacza to, że działania polityków mogą i powinny być oceniane nie tylko z punktu widzenia ich skuteczności, ale również w kategoriach dobra i zła moralnego. Wynika to z prostego faktu, iż rozwiązania polityczne zawsze będą w jakimś stopniu dotyczyły człowieka oraz jego środowiska, ułatwiając lub utrudniając integralny rozwój osoby. Dlatego też polityka – co niekiedy umyka w ferworze doraźnych sporów – ściśle związana jest z antropologiczną koncepcją człowieka i społeczeństwa, z wyznawanym światopoglądem oraz przyjmowaną hierarchią wartości. Te bowiem czynniki ostatecznie wyznaczają siatkę współrzędnych, w ramach których może dokonać się pełna ocena działań politycznych.

Współcześnie obserwujemy coraz wyraźniejszy deficyt takiego ujmowania myślenia o polityce. W zsekularyzowanych społeczeństwach, zdominowanych przez agnostycyzm i indyferentyzm etyczny, promowany jest raczej utylitarystyczny model uprawiania polityki, dla której najistotniejszym celem staje się zdobycie i utrzymanie władzy, czemu służyć ma takie sformułowanie partyjnego programu, aby raczej gwarantował on trawnie na zdobytej pozycji, aniżeli realizował autentyczne dobro obywateli. Uważa się bowiem, że w społeczności demokratycznej nie można zdefiniować, czym miało by być to autentyczne dobro obywateli. Rezygnując z tego wysiłku, polityka staje się sztuką godzenia różnych, niekiedy sprzecznych ze sobą interesów, a oddalając się od obiektywnego porządku moralnego, naraża zarówno obywateli, jak i samą władzę na różnego rodzaju szkodliwe wypaczenia, nie wykluczając staczania się w kierunku jawnego lub zakamuflowanego totalitaryzmu (por. CA 46).

W obliczu tak zarysowanej rzeczywistości, z którą przychodzi nam się mierzyć w przestrzeni publicznej, niezwykle potrzebnymi i cennymi są wszelkie impulsy mobilizujące do refleksji nad etycznym wymiarem polityki. Naprzeciw tej właśnie potrzebie wychodzi rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Ewy Wnuk, pt. *Etos w polityce. Studium teologiczno-moralne dzieł św. Katarzyny ze Sieny*. Zarysowany powyżej kontekst społeczno-kulturowy wyraźnie wskazuje na aktualność poruszanego w dysertacji problemu związku polityki z etyką. I choć z pewnością czasy św. Katarzyny stawiały ją wobec odmiennych kwestii społeczno-politycznych niż te obecne dziś, to z pewnością wspólnym mianownikiem łączącym przeszłość z terażniejszością jest rozeznawanie kryteriów godziwości i słuszności działań w sferze publicznej. Tym właśnie kryteriom poświęcona jest recenzowana praca doktorska.

Już w tym miejscu należy z uznaniem odnieść się zarówno do Autorki rozprawy jak i do Promotora, gratulując im wyboru tak ważnego zagadnienia jako przedmiotu pracy badawczej. Obserwacja rzeczywistości w której żyjemy, tak w wymiarze naszej ojczyzny jak i w kontekście międzynarodowym, ukazuje w czytelny sposób, jak bardzo potrzeba zdroworozsądkowego i naukowego namysłu nad organicznym związkiem, jaki zachodzi pomiędzy aktywnością polityczną i etyczną wrażliwością tych, którzy ją podejmują.

1. Cel, źródła, metoda rozprawy

Cel omawianej rozprawy został zapowiedziany w jej tytule i szerzej wyjaśniony we wstępie. Autorka postanowiła określić główne założenia etosu w polityce według Katarzyny ze Sieny oraz zbadać, w jakim stopniu etos ten jest obecny we współczesnej myśli politycznej (por. s. 11). Aby zrealizować tak sprecyzowane zadanie, koniecznym było wyjaśnienie zagadnienia samego *etosu w polityce* na poziomie ogólnym (czyli określenie: *co będzie badane*), aby następnie przyrzeć się rozumieniu tego etosu przez Świętą ze Sieny i zestawić jej poglądy w wybranych współczesnych ujęciach. Przyjęty tok rozumowania pozwolił na przeprowadzenie bardzo owocnej analizy materiałów źródłowych, opracowań oraz aktualnej literatury korespondującej z problemem badawczym, umożliwiając naukowe sformułowanie interesujących wniosków.

Zasadniczymi źródłami dysertacji są pisma św. Katarzyny Sieneńskiej (*Listy, Dialog o Opatrzności Bożej, Modlitwy*), które tylko częściowo zostały przetłumaczone na język polski, co wymagało od Autorki zapoznania się z wieloma tekstami w języku włoskim. Poradziła sobie z tym w sposób godny pochwały, dając wyraz nie tylko znajomości języka obcego, ale także zdradzając umiejętności tworzenia poprawnego i zrozumiałego w odbiorze tłumaczenia. Podobnie ma się rzecz z tekstami Magisterium Kościoła czy przywoływanymi opracowaniami i komentarzami publikowanymi w języku włoskim. W pracy nie zabrakło odniesień do istotnych dla podejmowanego tematu publikacji w języku polskim. Warto podkreślić, że Autorka, opisując we wstępie źródła swej pracy, nie ograniczyła się do ich wymienienia, lecz przybliżyła je czytelnikowi w nieco szerszym opisie, co stanowi ważne przygotowanie dla późniejszych rozważań.

W każdej pracy naukowej istotna jest droga, którą wybiera badacz, aby osiągnąć postawiony sobie cel. Jakimi zatem metodami posłużyła się Autorka recenzowanej dysertacji? Zgodnie z tym, co zapowiedziała we Wstępie rozprawy (s. 12), konsekwentnie posługiwała się metodą analizy i krytyki źródeł, stosując ją w odniesieniu do źródeł historycznych, jak i późniejszych opracowań. Prowadzone analizy zostały dopełnione zastosowaniem metody syntezy, co pozwoliło na sformułowanie czytelnego zarysu etyczno-politycznej wizji Świętej ze Sieny. W pracy Autorka zastosowała bardzo umiejętnie i owocnie również metodę porównawczą, gdy należało zestawić poglądy św. Katarzyny ze współczesnymi nurtami i

praktycznymi rozwiązaniami z zakresu oddziaływania etosu na politykę. W całej pracy wszystkie wymienione tu metody stosowane są poprawnie i konsekwentnie, co pozwala Autorce stworzyć umocowane naukowo opracowanie, charakteryzujące się rzetelnością badawczą i dojrzałymi wnioskami.

2. Merytoryczna strona rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z czterech korespondujących ze sobą rozdziałów, opatrzonych wstępem i zakończeniem. Wiążą się one ze sobą logicznie i ukazują w wyczerpujący sposób problematykę zapowiedzianą w tytule pracy. Rozprawa zawiera także wykaz skrótów, spis bibliografii, streszczenie w języku angielskim oraz aneksy w postaci pomocnych dla czytelnika zestawień i dokumentów.

Układ pracy odpowiada przyjętemu celowi badawczemu i pozwala w sposób uporządkowany prowadzić logiczny wywód. W jego toku rozpracowane zostają merytorycznie następujące problemy: czym jest etos w polityce *in genere*, w jakich uwarunkowaniach historyczno-politycznych kształtowała się myśl św. Katarzyny, jak Święta ze Sieny postrzegała relację etyka-polityka, co z myśli Katarzyńskiej może być inspirujące dla współczesnego rozumienia etosu w polityce.

Rozdział pierwszy wyjaśnia podstawowe pojęcia związane z problematyką etosu w polityce. Stanowi on niezbędne wprowadzenie do późniejszych analiz szczegółowych, ukazując przedmiot badań i jego wagę. We Wstępie pracy zostało słusznie wyjaśnione, że kwestię etosu w polityce rozważać możemy zarówno w perspektywie osobistych przymiotów i postaw polityka czy obywatela (perspektywa osobowa), jak i w perspektywie wymogów kierowanych pod adresem wspólnoty politycznej (perspektywa wspólnotowa). Może warto byłoby się zastanowić, czy najlepszym określeniem dla tej pierwszej perspektywy jest użycie przez Autorkę na str. 13 przymiotnika „personalistyczna”. W treści pierwszego rozdziału mowa jest już o „osobowym wymiarze etosu” (s. 62), co brzmi zdecydowanie lepiej. W rozdziale tym przybliżone zostają zasadnicze kategorie występujące w przestrzeni spotkania etyki z polityką, takie jak dobro wspólne, prawo moralne, sumienie. Wszystko to jest rzeczowym przygotowaniem do dalszych rozważań na temat, jak kategorie te postrzega św. Katarzyna i jak widziane są one we współczesnych modelach relacji polityka-etyka.

W rozdziale drugim zostajemy przeniesieni w czasy św. Katarzyny ze Sieny. Poznajemy środowisko życia, uwarunkowania społeczne i zależności polityczne w jakich przyszło żyć Świętej. Bardzo słusznie zauważa Autorka dysertacji, że nie można do końca zrozumieć pism św. Katarzyny i zawartych w nich poglądów, bez zrozumienia epoki, w której żyła (s. 14). W pracy zostały uwzględnione znaczące wydarzenia z historii średniowiecza oddziałujące na myślenie Sieneńki, takie jak konflikty cesarstwa z papieżem, kryzys Kościoła, niewola awiniońska. Ważne dla badacza i czytelnika jest uwzględnienie okoliczności społecznych i administracyjnych tamtych czasów, gdyż to pozwala poprawnie ocenić procesy dziejące się w przeszłości i właściwie odnieść je do współczesności. Autorka pracy posiada tę wrażliwość, dokonuje wnikliwych analiz kontekstu historycznego i z nieukrywaną pasją tłumaczy wiele kwestii nieoczywistych dla współczesnego odbiorcy. Przykładem może być chociażby umiejętne wyjaśnianie specyfiki ustroju i funkcjonowania średniowiecznych miast-republik (s. 113-122), przypomnienie jak doszło do niewoli awiniońskiej (s. 100-106), czy wprowadzenie w charakterystyczny zwłaszcza dla Toskanii spór między stronnictwami Gwelfów i Gibelinów (s. 108-112). Istotne w tym rozdziale jest również zwrócenie uwagi na najbliższe środowisko życia św. Katarzyny, gdyż to w nim kształtowały się jej poglądy oraz jej odwaga do interweniowania na dworach świeckich i

wobec papieżstwa. W tej części poznajemy aktywność społeczno-polityczną Świętej, która jest przestrzenią wcielania w życie jej poglądów na sprawy publiczne.

Poglądy te zostały zaprezentowane w sposób wieloaspektowy w rozdziale trzecim rozprawy. Już ze Wstępu pracy dowiadujemy się, że w przypadku św. Katarzyny ze Sieny nie będziemy mieli do czynienia z tematycznymi traktatami etyczno-politycznymi, jakie wychodziły spod pióra innych teoretyków życia publicznego. „Jednakże – jak pisze Autorka rozprawy – na podstawie pozostawionych przez nią dzieł, można wyodrębnić główną myśl teologiczno-moralną, dotyczącą życia politycznego” (s. 14). Oznacza to, że interesujące dla badań treści będą rozproszone w różnych pismach Świętej, co stawia przed naukowcem wymagające wyzwanie wnikliwej analizy źródeł i logicznego uporządkowania wydobytych wątków. Autorka odważnie podjęła się tego zadania i wypełniła je w sposób zasługujący na uznanie. Dokonała wyjaśnień podstawowych terminów używanych przez Sieneńkę, zaprezentowała wyznawaną przez nią koncepcję antropologiczną (rozumność i wolność osoby stworzonej przez Boga) i wynikającą z niej kondycję moralną człowieka. Na szczególną uwagę zasługuje przypomnienie Katarzyńskiej wizji sumienia. Zostało ono porównane do stróżującego psa, którego zadaniem jest szczekać na nieprzyjaciela i w ten sposób budzić oko intelektu oraz ostrzegać przed występkiem (s. 212). Głos ten pobudza do czujności i daje poczucie bezpieczeństwa (s. 203). Właściwe odczytanie ludzkiej kondycji moralnej ma swoje przełożenie na rozumienie obowiązków polityka i obywatela, z czym łączy się wyłożona w dysertacji koncepcja etyki cnót, waga poznania siebie i sobie-panowania. Wielokrotnie powraca fundamentalne przekonanie, że tylko ten właściwie będzie panował na innych, kto najpierw sam zapanował nad sobą (s. 277). Poglądy św. Katarzyny zostały dokładnie ukazane przez analizę jej nauki o *Moście*, którym jest Chrystus, *winnicy* jako symbolu wspólnego życia i pracy oraz o *użyczonym mieście*, czyli o czasowym i ograniczonym współdziałaniu we władzy Boga. Autorka przypominała cechy dobrego władcy opisywane przez Katarzynę kontemplującą władzę-służbę Chrystusa. Nie zabrakło także odniesień do wad pojawiających się w życiu polityków i obywateli, takich jak egoistyczna miłość własna, służalczy lęk czy traktowanie władzy jako źródło profitów i poczucia własnego bezpieczeństwa.

Ostatni rozdział dysertacji poświęcony jest porównaniu myśli św. Katarzyny Sieneńskiej na temat relacji etyka-polityka ze współczesnymi ujęciami tej problematyki. Autorka stawia pytanie, co w aktualnym „kontekście polityczno-kulturowym może współczesnym przekazać, czy przypomnieć Katarzyna ze Sieny?” (s. 303). Tak postawiony problem badawczy znajduje rozwiązanie w trzech etapach. Na pierwszym z nich zostaje syntetycznie przedstawiona myśl Świętej na temat etosu w polityce. Następnie Autorka dokonuje zestawienia i porównania tej myśli z założeniami liberalizmu i utylitaryzmu. Na trzecim zaś etapie porównuje postulaty Sieneńki z wybranymi współczesnymi kodeksami regulującymi etyczny wymiar życia polityków i pracowników administracji. Przyjmując tak opisaną drogę badawczą, już w tym miejscu może rodzić się pytanie, dlaczego spośród systemów filozoficzno-ekonomiczno-politycznych wybrano liberalizm i utylitaryzm (s. 303), a nie uwzględniono systemów kolektywistycznych, takich jak socjalizm czy komunizm? Zdaniem recenzenta odniesienie do tych ostatnich systemów – wzorując się na metodologii *Centesimus annus* – mogłoby niewątpliwie ubogacić przeprowadzone rozważania. Na poszczególnych etapach zaprezentowanej analizy porównawczej Autorka dochodzi do cennych i interesujących wniosków z zakresu podobieństw i różnic pomiędzy ujęciem Katarzyńskim a współczesnością. Do podobieństw z pewnością zaliczyć możemy zaznaczającą się współcześnie w niektórych ujęciach wrażliwość na etykę cnót, potrzebę ducha służby, fachowości i kompetencji. Tym, co różni współczesne demokracje od teologicznego ujęcia św. Katarzyny jest zerwanie polityki z wymiarem transcendentnym, nie mówiąc już o religijnym. Owszem, istnieją pewne ugrupowania polityczne, które w większym lub mniejszym stopniu odwołują się w swoich programach do obiektywnego porządku

moralnego czy nawet do Boga i rzeczywistości religijnej, jednak główny nurt myślenia politycznego budowany jest na świeckich pryncypiach liberalnej demokracji. Oznacza to, że ważniejszym od pytania „kim powinien być polityk czy obywatel?” jest pytanie „co powinien on robić?” (s. 322). W ten oto sposób dominującą staje się teoria utilitaryzmu etycznego, dla którego nie ma nienaruszalnych zasad i pewnych pryncypiów. Stąd postulat tzw. etycznej neutralności państwa skutkujący wykluczeniem etyki z życia publicznego i politycznego (s. 324), co zdecydowanie odbiega od koncepcji Katarzyny ze Sieny. Słabością współczesnej myśli liberalnej jest fakt – co trafnie zauważa Autorka rozprawy – że deklaratywna chęć respektowania praw człowieka, przy jednoczesnym zanegowaniu obiektywnych pryncypiów moralnych w życiu społecznym, sprawia, że prawa te będą miały charakter czysto formalny (s. 330). Jeszcze dobitniej wybrzmiewa ten sam mankament współczesnych demokracji w innym miejscu rozprawy, gdy jej Autorka stwierdza: „jeśli bowiem nie ma obiektywnego rozpoznania rzeczywistości, nie można uznać obiektywnej prawdy, a co za tym idzie obiektywnych norm moralnych i wynikających z nich norm postępowania. Zatem trudno, a może i niemożliwe staje się stworzenie katalogu zachowań godziwych, jakimi winno kierować się w życiu politycznym” (s. 331).

Podsumowując ocenę merytoryczną rozprawy należy stwierdzić, że przeprowadzone w rozprawie analizy oraz sformułowane wnioski są poprawne i dojrzałe. Układ i treść kolejnych rozdziałów nie budzą merytorycznych zastrzeżeń. Stawiane tezy są udokumentowane materiałem źródłowym, solidnie uzasadnione i wzmocnione wypowiedziami autorytetów oraz kompetentnych znawców podejmowanej problematyki. Zaprezentowane treści, ich analiza i wyciągnięte wnioski pozwoliły osiągnąć zamierzony cel pracy.

Wchodząc w dialog z Autorką, prosiłbym o ustosunkowanie się do pytania nawiązującego do myśli zwartych w rozdziale czwartym (s. 330-331), a mianowicie: czy w zanegowaniu wpływu obiektywnego prawa moralnego na politykę można doszukiwać się chęci stworzenia wygodnego parawanu dla polityków, którym taki pogląd pozwala na etyczną bezkarność? Czy może o to właśnie chodzi politykom – aby nikt nie mógł im niczego zarzucić z wyjątkiem ewentualnie łamania procedur? By nikt ich nie oceniał etycznie, nie krytykował ich postaw moralnych, aby raz zasmakowawszy władzy, mogli się nią upajać do woli – nawet jeśli prowadzić to będzie w stronę stopniowego staczania się ku demokratycznie usankcjonowanej tyranii technokratów? Czy jednak taka władza może służyć *dobru* obywateli?

3. Formalna ocena rozprawy

Recenzowana rozprawa nie budzi zastrzeżeń od strony formalnej. Treść pracy odpowiada tytułowi, a jej układ jest logiczny i spójny. Ustalony porządek rozdziałów pozwolił Autorce w kompetentny i uporządkowany sposób przedstawić problem badawczy nakreślony w temacie dysertacji. Wstęp pracy zawiera wszystkie konieczne elementy formalne: ukazuje aktualność zagadnienia, formułuje cel, przedstawia metody, wymienia i omawia główne źródła oraz zasadnicze części rozprawy. Zakończenie zbiera w syntetyczny sposób wnioski przeprowadzonych wcześniej analiz. Dużym atutem pracy są dołączone do zasadniczego jej korpusu aneksy, stanowiące dużą pomoc dla czytelnika w uporządkowaniu panoramy źródeł oraz dające dostęp do ważnych dokumentów.

Autorka stosuje konsekwentnie zasady pisania pracy naukowej, trzymając się ściśle rygorów metodologicznych. Właściwie cytuje źródła czy opracowania, poprawnie zapisuje przypisy, które często są nie tylko prostymi odnośnikami do literatury, ale stanowią także cenne wyjaśnienia, dopowiedzenia do poruszanych problemów.

Rozprawa charakteryzuje się poprawną polszczyzną, jej język ma charakter naukowy, a jednocześnie jest przejrzysty i komunikatywny. Docenić należy przeprowadzone fachowo i zrecznie tłumaczenia tekstów włoskich, co dodatkowo podnosi walor dysertacji i stanowi ważny wkład w rozwój polskiej refleksji teologicznej i etycznej nad spuścizną św. Katarzyny.

Doceniając niekwestionowaną staranność włożoną w powstanie pracy, zauważa się jednak pojawiające się w tekście przeoczenia (głównie braki przecinków lub literówki: ss. 12, 15, 17, 23, 52, 64, 90, 102, 105, 140, 321, 323, 332). Niektóre z nich dokładniej wymienię, aby pomóc w naniesieniu poprawek przed ewentualną publikacją rozprawy: przypis 106: Merecki, nie Marecki, ss.: 56: syndereza, 72: sumienie błędne pokonalnie, 97: Lorenzetti, 107: „opracowanie przez Gracjana” – czego?, 113: „na/przestrzeni”, 127: powtórzenie słowa „znaczenie” w przypisie 415; 206: *carità*, politycznych/m, 347: państwa naturalnego/neutralnego.

Poprawić należałoby również drobne błędy redakcyjne. Przykładowo, na s. 282 niepotrzebnie użyte zostało słowo „dywagacje”, które oznacza „rozwlekłe mówienie odbiegające od tematu”, a z treści wcale to nie wynika. W tabeli na s. 309 powinno być: *città prestata* (zamiast *prostata*). Na stronie 348 należało użyć zapisu łącznego zwrotu: *niemożliwe* („wydaje się nie możliwe dla człowieka”). Należałoby także sprawdzić zapis cytatu ze s. 256, czy rzeczywiście we fragmencie Dialogu X w wersji polskojęzycznej użyto słowa „karze” a nie „każe”? Z sensu zdania wynika, że chodziłoby raczej o czasownik „kazać”, a więc powinno być zastosowane słowo „każe”.

Korekty stylistycznej domagałby się fragment ze str. 77: „Osoby, łączą się i tworzą społeczności, by zaktualizować dobro wspólne, czyli cel ich społeczności. To naturalna wspólnotowość osób nie umniejsza w żaden sposób ich rozumności – przeciwnie, działa na jego korzyść” – zdanie niejasne. Podobnie przerezagować należałoby zdanie: „Ten fragment uwyrażnia, że zasadą i fundamentem miłości bliźniego, a więc relacji do drugiego człowieka, do innych ludzi jest miłość” (s. 207). Nieczytelne jest także zdanie następujące: „Nie jest to tylko, jak chcieliby niektórzy, nie jest tylko poczuciem winy wynikającym z tego...” (s. 211). Wydaje się, że w zdaniu na s. 222 niepotrzebnie pojawiła się partykuła przecząca „nie”; brakuje zaimka „w”: „Nauka o Moście nie jest przeznaczona dla każdego, kto chce postępować [w] zgodzie z prawdą...”.

Zachęcam do porównania zapowiedzi zasad etycznych wymienionych na s. 273 (zapowiedź trzech zasad) z ich rozwinięciem, w którym pojawia się omyłkowo „czwarta” zasada (s. 282).

Sugestia, która można uwzględnić przy ewentualnej publikacji: tytuł punktu 2.3. *Siena jako środowisko życia Katarzyny ze Sieny* proponowałbym zastąpić na: *Siena jako środowisko życia św. Katarzyny*. Natomiast paragraf 2 na s. 320 mógłby być zatytułowany *Myśl etyczno-polityczna Mistyczki w konfrontacji z późniejszymi ideami politycznymi*.

Dzielę się też pewną wątpliwością: czy dokumenty papieskie zawarte w aneksie nie powinny zostać również wymienione w Bibliografii w części *Dokumenty Kościoła*?

Powyższe uwagi nie stanowią jednak zastrzeżeń wpływających decydująco na ocenę pracy i nie zmieniają faktu, iż całość dysertacji opracowana jest z dużą starannością i fachowością. Obszerność rozprawy w pewnym sensie usprawiedliwia pojawienie się niektórych drobnych przeoczeń, a ich wskazanie przez recenzenta ma pomóc w udoskonaleniu dzieła i przygotowaniu go do publikacji, do której zachęcam. Przedstawiona rozprawa udowadnia, iż Autorka w stopniu bardzo dobrym zdobyła umiejętność pisania prac naukowych.

4. Wniosek końcowy

Zamieszczona powyżej analiza upoważnia do stwierdzenia, że Pani mgr Ewa Wnuk przygotowała bardzo interesującą rozprawę doktorską, stanowiącą zwieńczenie jej naukowych badań nad etosem politycznym w myśli św. Katarzyny ze Sieny. Praca, będąca - jak się domyślam - owocem wieloletnich wysiłków, wyróżnia się wnikliwością badawczą, dojrzałym warształem naukowym oraz poprawnością zarówno pod względem merytorycznym jak i formalnym. Docenić należy staranną analizę źródeł, z których część stanowiły pisma w języku włoskim. Ich przetłumaczenie oraz zbadanie stanowi niewątpliwy wkład w rozwój nauk teologicznych, w szczególności teologii moralnej. Fakt ten potwierdza także umiejętności oraz kompetencje Autorki w zakresie pracy na tekstach obcojęzycznych, dzięki czemu wprowadza ona w obszar polskiej teologii treści nowe i dotąd nieprzebadane. Wskazuje to jednoznacznie na nowatorski, autorski i twórczy charakter ocenianej rozprawy. Jej Autorka umiejętnie skorzystała ze źródeł oraz opracowań i wykazała samodzielność badawczą, co uprawnia do uznania jej za osobę przygotowaną do pracy akademickiej. Uwagi i sugestie zamieszczone w recenzji nie są poważnymi zarzutami, lecz stanowią życzliwą pomoc i wskazówkę dla udoskonalenia dysertacji w perspektywie jej ewentualnej publikacji, do czego gorąco zachęcam i co rekomenduję. Przyszła książka mogłaby stanowić lekturę obowiązkową dla parlamentarzystów i wszystkich ludzi zaangażowanych w sprawy publiczne. Byłaby również pomocą dla osób sprawujących władzę w Kościele. W obliczu aktualnego kryzysu etosu w polityce, omawiana dysertacja - ze względu na poruszaną w niej problematykę i sposób jej podjęcia - zasługuje na wyróżnienie przez kompetentne gremia uczelniane.

Konkluzja: Recenzowana rozprawa doktorska spełnia wszystkie wymogi naukowe stawiane tego typu pracom w Rzeczypospolitej Polskiej i dlatego występuję z wnioskiem do Rady Naukowej Instytutu Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie Pani mgr Ewy Wnuk do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Maciej Olczyk, prof. UAM
Wydział Teologiczny
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Gniezno, 18.11.2021 r.

